

Heemkring Opwijk-Mazenzele

Begravingen in en rond de Sint-Pauluskerk in vroegere tijden

Begravingen in en rond de kerk - Algemeen.

In de eerste eeuwen na Christus werden lichamen van overledenen op een begraafplaats buiten de stad of het dorp ter aarde besteld. Op het graf van martelaren werden gedachteniskapellen of basilica gebouwd. De roem der martelaren deed de gewoonte ontstaan mensen in de kerk te begraven. Iedereen wilde rusten 'ad sanctos', naast de heiligen.

De synode van Mainz in 813 verbood nog graven aan te leggen in een bedoord, behalve voor bisschoppen, abten, priesters en aanzienlijke leken, maar het gebruik bleef voortbestaan tot einde 18de eeuw.

Begraven worden in de kerk of in een crypte onder de kerk, in een grafkelder, koste veel geld zowel voor het graf als aan de kerk. Het was alleen voorbehouden ofwel aan zeer rijken ofwel aan verdienstelijke kerkmensen: priesters, kosters.

Voor de andere mensen was er in de kerk geen plaats. Men rustte het kerkhof. Zo'n kerkhof was uiterst sober, hoogstens stond er hier en daar op een graf een (meestal houten) kruis.

Tot de 19de eeuw bleven de graven maar 5 jaar liggen, daarna werden de beenderresten overgebracht naar het knekelhuis.

Na 1750 viel een toename te constateren van de zorg voor hygiëne en gezondheid, zowel bij de overheid als onder de bevolking. Het edict van keizer Jozef II van Oostenrijk van 26 juni 1784 verbood begravingen in de kerk en gelastte de sluiting van al de kerkhoven binnen de stadswallen. In sommige dorpen zien wij nog begravingen in de kerk na 1784 (door de onzekerheid tijdens de Brabantse omwenteling), in Opwijk niet.

Na 1784 trachtte men de 'notabelen' en weldoeners van de parochie zo dicht mogelijk bij de kerk, dus tegen de kerkmuur op het kerkhof te begraven.

Het Franse bewind bepaalde de toestand van de kerkhoven in het keizerlijk decreet van 23 prairial van het jaar XII (1804). Opnieuw worden begravingen in kerken en gebouwen verboden.

In de steden moeten begraafplaatsen aangelegd worden, minstens op 35 à 40 meter van de omwalling verwijderd. Ze moeten ommuurd worden. Elk lijk moet in een afzonderlijk graf begraven worden, de graven moeten 1,5 tot 2 meter diep op 0,8 meter breed zijn met 0,3 tot 0,4 meter aan het hoofd en aan de voeten en de graven moeten minstens 5 jaar blijven liggen. Voor concessies en grafmonumenten zijn er speciale voorschriften.

Volgens art. 78 van de gemeentewet van 1836 kan de gemeenteraad een en ander reglementeren:

'Den raed maekt de plaatselyke reglementen en van innerlyke bestiering en de ordonnantiën van gemeente policie...'

De volksgezondheid en de (openbare) hygiëne worden van gemeentelijk belang verklaard in art. 131-11° waarbij het initiatief van de uitvoering wordt toegewezen aan het schepencollege. De werken voor hygiëne omvatten o.a. investeringen voor de verbetering, uitbreiding of verplaatsing van ongezonde of ontoereikende begraafplaatsen.

Sedert het midden van de 19de eeuw was er het vraagstuk van de begraving van ongelovigen, die tot geen enkele confessie behoorden. Men had sedert ca 1850 dan ook getracht om aan het stoffelijk overschot van deze mensen een afzonderlijke afdeling op het kerkhof voor te behouden. Deze wijze van handelen werd aanvankelijk algemeen aanvaard.

De liberale regering van 1857 wenste echter verder te gaan en de algemene secularisatie van de kerkhoven na te streven. Om dit doel te bereiken weigerde de regering sedert 1859 de toelating aan de kerkfabrieken om nog gronden aan te kopen voor de uitbreiding van de kerkhoven. De regering belastte er zichzelf mede of liet het over aan de gemeentebesturen. Deze nieuwe gronden werden door de Kerk niet gewijd zodat, vooral in de steden, ook de Katholieken niet meer in de mogelijkheid verkeerden om hun doden in gewijde grond te begraven. Dit probleem, dat tientallen jaren lang de Liberalen en de Katholieken heeft verdeeld, zal pas in 1891 zijn definitieve oplossing bekomen, toen de

aartsbisschop van Mechelen aanvaarde dat elk graf van de gelovige individueel zou worden ingezegend.

De overheid drong ook meer en meer aan op de gezondmaking van de kerkhoven en de verwijdering ervan rond de kerken.

In het midden van de 19de eeuw, blijkt de openbare gezondheid één van de grote zorgen te zijn van de bewindvoerders. Zo vinden wij in de provinciale bestuursmemorialen voor die periode menige aanmaningen, vragen om inlichtingen, nota's en tussenkomsten allerhande vanwege de hogere provinciale en staatsoverheden naar de gemeentebesturen toe, betreffende maatregelen om de openbare gezondheid te bevorderen en epidemieën te voorkomen of in te dijken.

Het koninklijk besluit van 15 mei 1849 stelt een Hogere Raad voor Volksgezondheid aan. Met de omzendbrief van 1 december 1848 zet de provinciegouverneur de gemeenten aan speciale comités voor volksgezondheid in te richten om raad te verstrekken. In de meeste grotere gemeenten worden dergelijke comités ingesteld om de gemeentebesturen bij te staan en de nodige maatregelen voor te stellen. Zij moeten de toestanden aanklagen die van aard zijn om de volksgezondheid in gevaar te brengen maar eveneens de nodige voorzorgsmaatregelen voorstellen onder het driedubbele aspect van de sanering der straten en woningen, de afwezigheid of ontoereikendheid van de riolering en het gebrek aan water voor het gewoon gebruik der inwoners of voor het instandhouden van de openbare zindelijkheid.

De omzendbrief van het Ministerie van Binnenlandse Zaken van 7 februari 1849 maakt, tot voorlichting van de gemeenten, een werkelijk programma op van saneringsmaatregelen waarbij zij o.a. worden verzocht ervoor te zorgen dat begraafplaatsen verwijderd zouden worden uit de binnenstad.

In nieuwe omzendbrieven van 5 en 20 april 1849 verduidelijkt het Ministerie van Binnenlandse Zaken de verplichtingen van de gemeenten inzake volksgezondheid. Hij vraagt o.a.: liggen de kerkhoven dicht bij woningen? en worden de begravingen volgens de regels uitgevoerd?

De commissarissen der wegen worden op 14 augustus 1850 door de provinciegouverneur gewezen op de punten waarop zij in de dorpen speciaal moeten letten om de openbare gezondheid te verbeteren, o.a. 7° onzuivere gestichten of te kleine begraafplaatsen in het midden van bijeengehoopte huizen.

Tijdens en na de twee wereldoorlogen werden veel gesneuvelde soldaten op typische soldatenkerkhoven begraven. Vanaf 1930 is crematie toegelaten en de wet van 1971 betekende het einde van de eeuwigdurende vergunning.

Begravingen in de Sint-Pauluskerk

In oude archieven (parochieregisters, schepenbrieven, testamenten, e.a.) worden tientallen personen vermeld, die in het hoogkoor of het schip van de kerk begraven werden, al of niet met een grafsteen.

Zo lezen wij in het testament van '*d'edele Jouffrouwe Avezutis of Aneduleis Vandennieuwenhove weduwe van Sr. Joos De Keyzere in dato van 1 Meert 1471*' (HOM-tijdschrift 1991-3, p. 3-7):

...

Item voort begeirde de voorschreven Testeresse, dat wanneer haer siele van lichaem ghescheeden es, dat men haeren lichaem ten aerden en ter supulture doen sal in de kerke van onse L. vrouwen broeders te Brussel in onser vrouwen cleyenen choir ofte daer vore, ofte in de kerke van Opwyck by Joos De keyzere wylen haeren man, daert haere Executeurs ordonneren sullen, sonder groote pompen oft sonder eenighe hooveerdye metten lichaeme daarmede te maeken, redelyck ende betaemelyck met al zulcken lichte alst haere kinderen oft executeurs sullen ordonneren om de saelicheyt van haerer sielen.

Welke en waarom werden bepaalde grafzerken behouden? Was het de wens of de invloed van familie. Waren er bijzondere testamentaire voorwaarden. In hoever telde de verdiensten van de overledene voor de parochie. In elk geval: het zijn niet altijd de zerken van de belangrijkste personen die behouden bleven.

Van de 22 nog bestaande leesbare grafstenen in de kerk zijn er (slechts) 2 van parochiepastoors (beiden in het koor) en 1 priester, 2 van kosteren. De rest is van meiers, burgemeesters of schepenen en 2 van griffiers, maar die wel allen ook functies hadden in de kerkgemeenschap, armbe-tuur (H. Geesttafel).

De oudste nog erkennbare grafsteen is deze van Jan Aelbrecht, overleden 1632 (dus na herstelling na brand en verwoesting 1579), achteraan de zijbeuk noord (grafsteen oorspronkelijk op een andere plaats, vermits de kerk pas in 1773 werd vergroot).

De jongste is deze van Franciscus van den Bos-sche, pastoor van Opwijk 1714-1759, overleden in 1759, in het koor.

Alle grafzerken van voor 1579 zijn vermoedelijk verloren gegaan met de brand en verwoesting van de kerk, + roof tijdens de godsdienstoorlogen, beeldenstorm (met diefstal van lood, sieraden,...).

Bevinden de grafstenen zich op de plaats waar de mensen begraven werden?

Achteraan in de kerk (tegen de westgevel) zeker niet, vermits de personen overleden vóór de kerkvergroting 1772-'73).

Vele zerken zijn erg symmetrisch en gelijkmatig verdeeld ingeplant. Zij liggen veelal tegen elkaar. De inplanting is niet chronologisch opeen-

volgend. En de graad van slijtage van zerken op dezelfde plaats is niet gelijk!

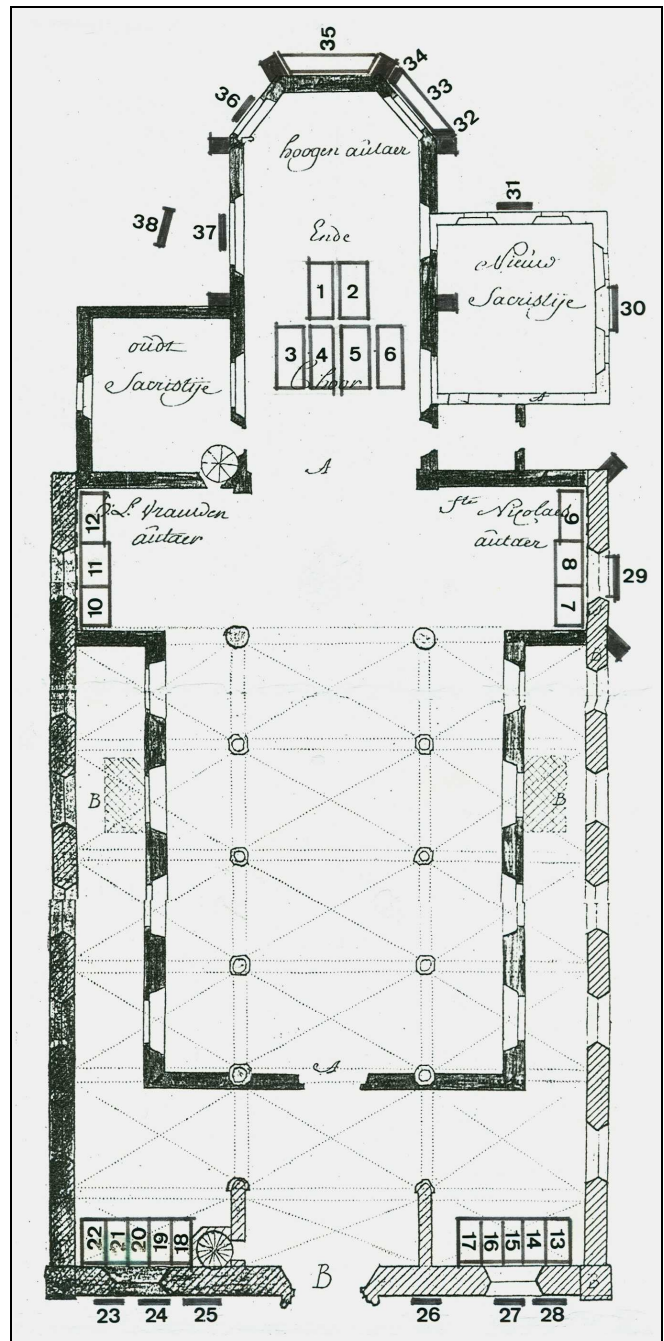
Nog bestaande grafstenen (of gedenkstenen) in de Sint-Pauluskerk

In het koor

Bemerk hoe zuiver symmetrisch de grafzerken liggen, in de as van het koor, juist in een veelvoud van de vloertegels. Ofwel zijn ze op maat gemaakt, ofwel komen zij van ergens anders in de kerk en werden aan de bestaande bevloering (1623) aangepast.

De ene is meer uitgesleten dan de andere (ondanks ouderdom), verschil in tijdperk, ..., wat ook wijst dat zij niet meer op hun oorspronkelijke plaats liggen.

1. Grafsteen van Franciscus van den Bossche (afkomstig van Asse), pastoor van Opwijk 1714-59, overleden 1759. Het was onder zijn ambtsperiode dat de relikwieën van St. Paulus en H. Petrus en 1742 naar Opwijk gebracht werden. Met hostiedragende kelk (priester).
2. Grafsteen van Thomas 't Kint, kerkmeester 1727-1728, schepen 1733-1734, burgemeester 1751-55, overleden 1757, en zijn vrouw Catharina (Kathelijne) van der Hasselt (van 't Hof te Bollebeek), overleden 1765. Hij was de zoon van Peeter 't Kint (nr. 4) en broer van de legendarische 'juffrouw' Joanna Josine 't Kint.
Met uitgesleten wapenschilden (van Rodenbeke)
3. Grafsteen van Joos van der Varent, griffier 1652-1673, overleden 1673.
Met wapenschild
4. Grafsteen van Peeter 't Kint, armenmeester 1695-96, schepen 1696-98, 1710-11 en 1717, burgemeester 1712-16, overleden 1723 en zijn vrouw Catharina (Kathelijne) De Smet, overleden 1751. Peeter 't Kint was de vader van de legendarische 'juffrouw 't Kint' en van Thomas 't Kint (zie nr. 2).
Met bovenaan het wapenschild van het Brussels geslacht van Rodenbeke, overgenomen door de familie 't Kint (verwant, later 't Kint-De Rodenbeke').
5. Grafsteen van Aegidius (Gillis) Van Loqueren (Lokeren), afkomstig van Zele, pastoor van Opwijk 1619-52, overleden 1652. Onder zijn ambtsperiode werd het belangrijkste deel van de nu nog bestaande Opwijkse kerkschat verworven.
Met wapenschild van de familie Van Lokeren. Afmetingen : 1,15 x 2,02 m. (= 6,7 voet) (7 voet = 2,10)
6. Grafsteen van Jan Bauwens, afkomstig uit Berlare, griffier van Opwijk 1697-43, overleden 1747.

Grondplan van de oude kerk en van de vergroting (1773). Situering van de bestaande grafstenen in en rond de kerk.

In de kruisbeuk zuid

7. Grafsteen van Hendrick Verhasselt, kerkmeester 1680-81, overleden 1741 en zijn vrouw Anna Cooreman, overleden in 1730.
8. Grafsteen van Peeter De Smedt, armenmeester 1719-20, schepen 1738-50, overleden 1765, zijn vrouw Elisabeth Wauters, overleden 1741, zijn dochter Barbara De Smedt, overleden 1771 en haar man Guillam Verhasselt, kleinzoon van Hendrick (nr. 7), kerkmeester 1750-51, schepen 1754-55, 1757-59 en 1762, en hoofdman van de St.-Paulusschuttersgilde, overleden 1782.

9. Grafsteen van Guillam Vereertbrugghen, priester, overleden 1737. Met bovenaan kelk.

In de kruisbeuk noord

10. Grafsteen van Philip Verspecht, kerkmeester 1686-87, schepen 1687-1688 en 1691-92, burgemeester 1689-90, overleden 1693.
11. Grafsteen van Pauwel Hofman, kerkmeester 1602-03, schepen 1605-1607, 1610-1616 en 1620-28, overleden 1682 en van zijn vrouw Van (Waeyen?)-berghe. Met wapenschild familie Hofman. Overlijdingsdatum van de vrouw ontbreekt.
12. Een onleesbare grafsteen.

Achteraan de kerk, tegen de westgevel,

deels onder de vloer van de kerk- Vermits deze grafstenen liggen binnen de oppervlakte van de kerkvergroting 1772-1773, bevonden zij zich oorspronkelijk elders in de kerk. Het betreffen grafstenen van personen overleden tussen 1632 en 1719 (voor de grafsteen nr. 22 onbekend). Wij veronderstellen dat het graf zelf niet meer verplaatst werd.

De meesten zijn fel uitgesleten. Wij kunnen veronderstellen dat zij oorspronkelijk ergens midden in de kerk of in een gang lagen.

Nazicht en foto-opnamen gebeurden bij de kerkrestauratiewerken op 19-1-1981, door E.H. Arnold Lindemans en meester Paul Geeurickx. Zelfs Jan Lindemans heeft waarschijnlijk deze grafstenen nooit gezien. Hij vermeldde de wapenschilden niet in zijn publicaties.

Zijbeuk zuid achteraan

13. Onleesbare grafsteen.
14. Grafsteen van Jan Luypaert, erfmeier van Opwijk 1597-1598 en 1608-1640, schepen 1599-1607, overleden 1653 en zijn vrouw Anna van den Broeck, overleden in 1637. Met familiewapenschild.
15. Grafsteen van Jacobus Spinoy, koster van Opwijk 1647-1676, overleden 27 oktober 1676 en zijn vrouw Catharina De Block. Bovenaan versierd met in een cirkel de gekruiste sleutels van Sint-Petrus, symbool van de koster.
16. Grafsteen van Jacobus Spinoy, zoon van Jacobus (zie nr. 14), orgelist 1673-1728, kerkmeester 1692-'93, schepen 1712-'19, overleden 1728 en zijn vrouw Anna De Smet, overleden 1729.
17. Grafsteen van Guilliam van den Eede, koster van Opwijk 1704-43, overleden 1743 en zijn vrouw Antoinette Perpet, overleden 1749. Bovenaan versierd met in een cirkel de gekruiste sleutels van Sint-Petrus, symbool van de koster.

Zijbeuk noord achteraan

18. Grafsteen van Gillis Goossens, afkomstig van Hamme, meier 1672, overleden 1684. Met versiering +S en een doorboord hart.
19. Grafsteen van Jacobus Aelbrecht, zoon van Guillam (nr. 21), armenmeester 1698-99, schepen 1701- 02, 04 en 07-11, burgemeester 1718-19, overleden 1719 en zijn vrouw Elisabeth van den Broeck. Versierd met in een cirkel een eikel.
20. Grafsteen van Jan Aelbrecht, kerkmeester 1622-23, schepen 1627-28, overleden 1632. Versierd met in een cirkel een eikel (wapenschild).
21. Grafsteen van Guillam Aelbrecht, kleinzoon van Jan (nr. 20) kerkmeester 1682-83, schepen 1678-79 en 89-91, burgemeester 1685-88, overleden 1696.

Hier liggen dus de grafzerken van 3 generaties 'Aelbrecht' naast elkaar, misschien zelfs vier.

22. Grafsteen van Gilles ... (verder onleesbaar).

Divers

Bij de restauratie 1979-1982 werden enkele grafstenen in het portaal van de kerk (1772-'73) en van de sacristie (1761) weggenomen en vervangen door vloertegels. De teksten op de oude grafstenen waren diep uitgesleten en volledig onleesbaar.

Voor de omkadering van de deur op de verdieping in de westgevel (1772-'73) werden delen van oude grafstenen in blauwe hardsteen gebruikt.

Nog bestaande grafstenen (of gedenkstenen) langs de buitenzijde van de kerk

Tegen de voorgevel (westgevel)

23. Grafsteen van Remi Gepts, geboren te Morkhoven, onderpastoor te Opwijk 1862-68, overleden 1868.
24. Grafsteen van Antonius Petrus Lindemans, afkomstig van Pamel-Ledeberg, bestuurder van het pensioonaat van Opwijk 1840-57 en hoofdonderwijzer van de gemeente tot 1854, stichter en voorzitter van de Conferentie van de H. Vincentius a Paulo, lid van de Kerkraad, gemeenteraadslid 1852-60, overleden 1860.
25. Grafsteen van Aloysius Franciscus De Weerd, geboren te Hove, pastoor van Opwijk 1896-1900, overleden 1900.
26. Grafsteen van Jan van Opdenbosch, geboren te Meerbeek, pastoor van Opwijk 1759-1808, tijdens wiens ambtsperiode de kerk werd vergroot, overleden 1808. Opwijkenaren hadden grote verering voor deze pastoor. 49 jaar op de parochie, kerk-

vergroting, pastoor tijdens de 'beloken tijd', ...

27. Grafsteen van Petrus Josephus van Hemel, geboren te Tongerlo, pastoor van Opwijk 1819-60, deken van het district Asse 1848-60, stichter in 1847 van de Congregatie der Zusters van de H. Vincentius a Paulo van Opwijk, overleden 1860.
De plaat in kunststof met de tekst werd aangebracht in 1997 n.a.v. de viering van 150 jaar bestaan van de Congregatie van de Zusters van de H. Vincentius a Paulo van Opwijk die hij in 1847 stichtte.
28. Grafsteen van Karel van Gansewinckel, geboren te Retie, co-adjutor van pastoor Van Hemel 1859-60, onderpastoor 1860-62, overleden 1862.

Tegen de zuidgevel van de kerk en de sacristie

29. Grafsteen van Benedictus De Smedt, pastoor van Mazenzele 1856-1882, overleden 1891.
30. Grafsteen van Z.E.H. Carolus van Looy, oud-pastoor van Achter-Olen, die later te Opwijk woonde, overleden 1904.
31. Grafsteen van Petrus Josephus De Smedt, schepen 1835-37, burgemeester 1838-89, provinciaal raadslid van Brabant, overleden 1889, en zijn echtgenoot Petronella Juliana Staes, overleden 1891.
32. Grafsteen van Octaaf De Smet, pastoor van Mazenzele 1905-1928, die daarna te Opwijk woonde, overleden 1941. (tekstplaat ontbreekt)
33. Grafsteen van Jacobus Vereertbrugghen, kerkmeester 1731-32, schepen 1733-34, overleden 1741, en zijn echtgenote Anna-Theresia Goossens, overleden 1775 en hun zoon Guillam Vereertbrugghen, kerkmeester 1758-59, schepen 1765-75, burgemeester 1776-79, overleden 1795, en zijn echtgenote Petronella Maria Verhavert, overleden 1802. Jacobus Vereertbrugghen en zijn vrouw waren blijkbaar aanvankelijk in de kerk begraven.
Van het hof Vereertbrugghen (Langeveld), ouders en grootouders van de eerste Vereertbrugghen's op t'Heiveld
34. Grafsteen van Johannes Josephus De Smedt, onderpastoor te Boom (1876) en pastoor te Schelle (1897), overleden 1911.
35. Grafmonument van de familie De Lantsheere, ter nagedachtenis aan Jan Frans de Lantsheere, afkomstig van Overmere, griffier van het leenhof van Dendermonde 1773, griffier van Opwijk 1743-81 en Lebbeke 1763-81, overleden 1781 en zijn vrouw Johanna Maria Heyvaert, overleden 1780, en ook van hun zonen Jan Philip, kerkmeester 1767-68, overleden 1773, en zijn vrouw Susanna Marie Verheyen, Paulus Jacobus, overleden 1767, Paulus Franciscus, griffier

van Lebbeke, schepen van Dendermonde (1778), hoofdschepen van 't land van Dendermonde (1781) en griffier van het leenhof (1783), overleden 1793, Johannes Hubert, priester, vanaf 1793 vicaris-generaal van het aartsbisdom, overleden 1824, en Guilielmus Josephus, griffier van Opwijk en Lebbeke 1784-95, griffier van het leenhof van Dendermonde 1794, secretaris van de municipale administratie van het kanton Merchtem onder het Franse bewind, keizerlijk notaris 1811 en 'maire' van Opwijk 1811-1818, overleden 1818, en dochters Johanna Theresia, Catharina Paula en Johanna Maria. Erboven een kalvariegroep in namaak Franse steen (geschonken door DF-Opwijk, een replica van de kalvarie groep opgehangen in de viering van de kerk, aangekocht begin 17de eeuw door pastoor Heynot).
Links het wapenschild van de familie de Lantsheere, rechts dat van de familie Heyvaert.

Tegen de noordgevel van de kerk

36. Grafsteen van Petrus Johannes (Pieter Jan) de Lausnay, afkomstig van Kalken, erfmeier van Opwijk 1744-90, overleden 1790, en zijn echtgenote Theresia Petronella Bauwens. Met vermelding van hun kinderen ter nagedachtenis.
Bovenaan het familiewapenschild.
37. Grafsteen van Arnold Joseph Lindemans, zoon van Antonius Petrus (nr. 24), directeur van het pensioonaat 1863-95, gemeenteraadslid 1872-95, lid van Kerkraad 1875-95, bijgevoegd vrederechter, overleden 1895, en zijn broer Johannes Batista Lindemans, leraar aan het pensioonaat, overleden 1881.
38. Na het afschaffen van het oude kerkhof werd nog één grafmonument ter plaatse behouden, nl. dit van Aloysius Antonius (Louis) Lindemans, broer van Joseph en van Johannes Batista (nr. 37), leraar en directeur (1895) van het pensioonaat 1895-20, gemeenteontvanger 1878-95, gemeenteraadslid 1895-1920, lid van het Bureel van Weldadigheid en van de Commissie van Openbare Onderstand 1881-1933, lid (1895) en voorzitter (1914) Kerkfabriek, lid van de provincieraad van Brabant 1908-1929, voorzitter Steun- Voedingscomité 1914-19, voorzitter St.-Vincentiusgenootschap,..., overleden 1933, en van zijn echtgenote Constance de Waepenaert de Kerrebrouck, overleden 1935.

Het vroegere kerkhof rond de Sint-Pauluskerk: enkele geschiedkundige sprokkel.

Ontstaan ...

De vorm en de inplanting van het kerkhof met de kerk in de dorpskom is een aanduiding dat de huidige dorpskom betrekkelijk laat (13de-14de eeuw) ontstaan is. Het traditionele type, in onze streek, is: de kerk met 't kerkhof in 't midden, omgeven van een laag muurtje en een straat rondom het geheel waar de huizen en hofsteden op uitgeven. In Opwijk staan kerk en kerkhof wel in 't midden van het dorp, doch aanvankelijk paalde er maar één openbare weg aan het geheel van het kerkhof, nl. de Heirbaan (de Steenweg), nu de Marktstraat.

In de 13de of 14de eeuw werd op die plaats een eerste kerkje gebouwd met er rond het kerkhof. Schepenbrieven en akten uit 1339, 1365 en 1402 vermelden het kerkhof (zie verder 'Ontstaan huidige Kerkstraat').

In 1410-'20 werd op de plaats van de oude kerk de gotische Sint-Pauluskerk gebouwd.

Kerk en kerkhof werden afgesloten met een gracht en een muur. Het geheel omvatte ook het vroegere kerkplein tot aan de verdwenen arduinen paaltjes en de huidige Kerstraat.

Op de figuratieve afbeelding van de kerk (voor haar vergroting) en omgeving op de kaart nr. 1 van het (prekadastrale) kaartboek 1725-'26 zien we duidelijk hoe een deel van het huidige plein Singel (voor de Westgevel van de kerk) nog tot het kerkhof behoorde.

Deze inplanting bleef bestaan bij de vergroting van de kerk in 1772-'75. Door de vergroting van het kerkgebouw en de aanleg van de Kerkstraat verkleinde wel de beschikbare oppervlakte voor het kerkhof.

Grootte, vorm, indeling ...

Op de figuratieve afbeelding van de kerk (voor haar vergroting) en omgeving op de kaart nr. 1 van het (prekadastrale) kaartboek 1725-'26 meet het perceel nr. 64 met het kerkhof en de kerk 152 roeden of 50a94ca.

In 1846 deelt de gemeente aan de overheid mee dat het kerkhof 39a 50ca groot is. De gemeente (en de parochie) telt dan 3.553 inwoners, waarvan 900 inwoners (174 gezinnen) in het dorpscentrum.

De kerkhofmuur sluit het kerkhof en de kerk af en heeft 4 ingangen. In de periode 1842-1846 heeft men er 580 personen begraven. De graven zijn 2 m. lang op 0,80 m. breed met 0,35 m. tussenruimte opzij en 0,40 m. vooraan en nemen per graf 3,6 m² in of voor 580 graven 20a 85ca.

In 1839 wordt op voorstel van Benoit Paul Delausnay de 'brétêque' (afdakje voor publieke afkondigingen) afgebroken en heropgebouwd

tegen de gevel van het huis Delausnay (de latere herberg 'De Gouden Leeuw'). Op de plaats van het oude gebouwtje worden 5 'bornes' (arduinen paaltjes) geplaatst op gelijke afstanden en op dezelfde lijn als degene die daarnaast staan rond het kerkhof.

De kadastrale legger van de kerkfabriek Sint-Paulus vermeldt in 1926 een oppervlakte van 9a20ca voor de Sint-Pauluskerk en 29a70ca voor het oude kerkhof (28a 80ca na de verkoop van de kerkhofmuur in 1968).

Langs de kant van de Singel is de (vermoedelijke) begrenzing van het vroegere kerkhof (kerkdomein) zichtbaar in de bestrating door de roodbruine baksteenklinkers.

Het oud kerkhof wordt niet meer gebruikt als begraafplaats sinds de ingebruikname van de nieuwe begraafplaats (1936) aan de huidige Ringlaan. Er blijft nog één grafmonument ter plaatse behouden, dat van Aloysius-Antonius (Louis) Lindemans (+ 24.10.1933) en zijn echtgenote Constance de Waepenaert de Kerrebrouck (+ 10.1.1935) – zie graf nr. 38 hierboven.

De Sint-Pauluskerk is beschermd als monument (K.B. van 6 juli 1957). De onmiddellijke omgeving (het vroegere kerkhofterrein) helaas niet.

Ontstaan huidige Kerkstraat

In de 14de eeuw reeds paalden aan de zuidzijde van het kerkhof verschillende hofsteden.

In een schepenbrief van 1339 verwerft de abdijs Groot-Bijgaarden erfelijke cijnsrechten op 'een hoffstadt met bogaerde ende een dachwant landt daer aen gelegen aen den kerckhof ter bruggen' tussen het kerkhof en de Kattestraat. In een andere schepenbrief over dezelfde 'hofstad' met aanhorigheden lezen we: 'gelijc sij gelegen es tusschen den steenwech vander bruggen ende de prochiekercke van Opwijck ane der kerken hoffstadt'.

In de 16de eeuw had onderpastoor Christoffel Scellinc kosteloos beschikking over het 'kerckenhuys', een kleine woning uitgevend op het kerkhof (ter plaatse van de latere drukkerij Abbeeloos).

Een tweede pand besloeg de rest van de grond tussen het kerkhof en de Kattestraat. De plaats wordt aangeduid in 1340, als: 'twee hofsteden die gelegen sijn ane den tsinghel bij der prochiekercke van der bruggen'. Een akte van 1407 beschrijft de ene hofstede als: 'een hoffstad aen den t Singel t Oppwijck neven t kerckhof'. Het andere gedeelte (waar in 1365 reeds drie kleine woningen schijnen te staan) als: 'in de cattestrate ter bruggen ... al aen een, dat een goet was'. In 1470 wordt hier het Vleeshuis vermeld: 'den vleeschstalle aent kerchof' en in 1515: 'van der stede daer tvieshuys op stontt by den kerchove'. In 1515 heette de huidige Kerkstraat 'die kerkhofstrate' (parochiaal kerkarchief).

Pastoor De Haegheleer van Opwijk schrijft in zijn manuaal (1652-1675) in het hoofdstuk 'De ce-

meterio in Opwijck' (over het kerkhof te Opwijk) o.a.:

'Vooreerst is te noteren dat het klein straatje aan de zuidkant van het kerkhof eigendom is van de kerk. Het is van oudsher in haar bezit, zoals meier Adriaen Heyvaert meedeelde.

Ten tweede is te vermelden dat de pastoor het recht heeft de doorgang van dit straatje af te sluiten, wat voor mijn tijd reeds gebeurde. ...

Ten derde is te noteren dat het huis van petrus de reuse een poortje heeft dat uitkomt op het kerkhof en waarover betwistingen bestaan ... In het bijzijn van gans het schepencollege verklaarde hij nooit enig recht te willen bekomen op de uitgang van het kerkhof ...

Deze verklaring staat in het Opwijks schepenregister, circa 1670.'

Op de kaart nr. 1 van het (prékadastrale) kaartboek 1725-'26 is de Kerkstraat reeds aanwezig als een weg. In de bijhorende legger met perceelsbeschrijvingen vindt men aan de weg de hofstede van Laurys Willickx *'teghen het kerckhof straetien'* en de hofstede van Gillis de smedt.

Op 27 oktober 1855 beslist de gemeenteraad de Kerkweg te kasseien over 72 m op 2,5 m (420 fr.) en de weg naast het kerkhof over 183 m x 2 m.

Afsluitingen, grachten, muren, toegangen, ...

In 1515 is er reeds sprake van een *'gracht bij den kerckhove commende metter suytwestsiden tegen tkerckhof'*. De kerkrekening van 1556 vermeldt dat de kerkgracht verpacht werd voor 8 schell. 4 gr. aan Claes Hoorenbeke en in 1561 spreekt men van *'het stacketsel an den kerckmu-er jeghens den kerckgracht'*.

Langs de noordoostzijde van het kerkhof, aan de steenweg, liep een gracht over heel de lengte, aan de voet van de kerkhofmuur. Die gracht bestond nog in de 16de eeuw. Deze van 1566 en 1571 maken melding van betalingen aan zeke- ren Wouter Putaert *'van dat hij het staeketsel aen den kerckmuur jeghens den kerckgracht ghemaect heeft mitsgaders van twee bruxkens an de kerke ghemaect'*; evenzo aan Vincent van Heycruce, *'van het hecken te hanghen aen het kerckhof'*. Die brugjes moesten toegang verlenen naar de kerk, waarschijnlijk van de twee uithoe- ken, waar tot 1940 de kerkhofwegels lagen. Die gracht moet in 't begin van de 17de eeuw ge- dempt geweest zijn.

De noordwestkant van het kerkhof, die vroeger ook afgesloten was met een gracht, bleef tot op heden onbehuisd, uitgenomen het gedeelte dat voor de hoofdingang van de kerk lag en nu het kerkplein uitmaakt.

Langs de zuidzijde, aan het *'kerckhof straetien'*, was het kerkhof ook afgesloten met een muur, waarin enkele toegangsoeningen naar de kerk (zie boven *'Ontstaan huidige Kerkstraat'*).

Op de figuratieve afbeelding van de kerk (voor haar vergroting) en omgeving op de kaart nr. 1 van het (prekadastrale) kaartboek 1725-'26 zien we 4 toegangen tot het kerkhof. Eén van de uithoek van de westzijde van het kerkhof naar de kerkingang in de westgevel, één vanuit de huidige Marktstraat tegenover de huidige Fa- briekstraat met een weg over het kerkhof langs de noordzijde van de kerk, en één op de hoek van de huidige Marktstraat en de huidige Kerk- straat met een weg die blijkbaar rechtstreeks naar de toenmalige sacristie langs de noordzijde van het koor liep.

Het huidige verbindingsbaantje tussen de Markt- straat en de Singel is niet getekend: het kerkhof kwam tot tegen de afsluitingsmuur langs de noordwestkant en tot tegen de huizen op het huidige kerkplein.

In 1749 bevat de kerkrekening een uitgave *'over het maecken van acht koppen, ende het verwen van diere, geemployeert tot het stellen op de pedestaelen van den kerckmu-er'*. Deze kolommen met de koppen stonden er nog tot 1942. De kerkrekening van 1750 vermeldt als uitgave voor het bouwen van de nieuwe kerkmuur: *'De mees- ter steenbacker tot Boom de som van ellef pond sesthien schellingen, twee grooten over levering van Boomsche Careelsteen, bij hem gedaen tot het maeken van den nieuwen steenen kerckmu-er rondtsomme het kerckhof.'*

Het *Register van uytgeef voor de Kercke van Opwyck* vermeldt de aankoop van een grote hoeveelheid bakstenen in 1808 (60.000 stuks). Werden deze gebruikt voor een deel van de *'kerckmuur'* rond het kerkhof (misschien de noor- dwestelijke muur langsheen het huidige verbind- ingsbaantje tussen de Singel en de Markt- straat)?

In 1867 krijgt J.J. Raes, landbouwer en herber- gier, de eigenaar van het Lepelhuis, het eerste huis ten noordoosten van de kerk in de huidige Marktstraat, de toelating om de pilaar op het einde van de kerkmuur te mogen gebruiken als poortstijl voor een poort die toegang geeft tot zijn hofstede. In 1882 vraagt hij de toelating een goot te leggen onder de muur om het water op zijn erf te laten afvloeien naar het marktplein en het kerkhof.

Tot 1942 (afbraak van de oude kerkhofmuur langs de kant van de Marktstraat en van de Kerkstraat) bleef het kerkhof toegankelijk langs de vier bovenvermelde openingen in de muur. Deze openingen waren geflankeerd met hoge muurkolommen met sierkop. Om te voorkomen dat deze doorgangswegen gebruikt werden door paard en kar, stonden arduinen paaltjes in de muuropeningen. Dergelijke paaltjes stonden ook aan de westzijde (kant voorgevel van de kerk, op een deel van de huidige Singel) waar geen afsluitingsmuur van het kerkhof stond. Deze arduinen palen, die het kerkhof afsluiten langs de openbare wegen, werden waarschijnlijk in 1808 geplaatst. Zij bleven er ook na 1942 nog

staan. Eén van deze arduinen paaltjes werd later gebruikt voor de aanduiding van de (inmiddels opgedoekte) Fitometer langs het wandel- en fietspad Leireken-route (komende van de Heirbaan langs de rechterkant, enkele meters voor de Kluisbeek).

De oude kerkhofmuur werd afgebroken in 1942 op het deel langs de rechterzijde (noordwestkant) na.

Een nieuwe lage bakstenen kerkhofmuur werd opgetrokken langs de oost-, zuid- en noordzijde, volgens een ontwerp van de Opwijkse architect Paul Semal (augustus 1940).

Langsheen het verbindingsbaantje Markstraat-Singel (kerkplein) werd deze langs de zuidoostzijde van de weg gebouwd. Het baantje kwam dus buiten de ommuurde zone van het vroegere kerkhof te liggen. Van dit muurgedeelte zien wij nog de grondvesten langs de kerkzijde van het baantje. De afsluitingsmuur rechts (komende van de Marktstraat), het enige restant van de vroegere kerkhofmuur, werd in 1968 overgenomen door de eigenaar van het aanpalend perceel.

Langs de noordwestzijde van het kerkhof, dus naast de oude kerkhofmuur die in januari 2008 afgebroken werd ten behoeve van de nieuwbouw (zie verder), was er dus ook een omheining-gracht aanwezig.

Deze gedempte middeleeuwse gracht werd op 10 maart 2008 bij een archeologische werfcontrole door het Agentschap RO Vlaanderen – Onroerend erfgoed en de provinciaal archeoloog van de Vlaams-Brabant op het terrein van de nieuwbouw gedeeltelijk teruggevonden – zie het verslag met fotomateriaal op de tentoonstelling.

Wijzigingen in 2008

Het Opwijkse gemeentebestuur (College van Burgemeester en Schepenen) verleende op 4 april 2006 een vergunning voor een nieuwbouw met 4 winkelruimten en 12 appartementen langsheen de voet- en fietsweg op het vroegere kerkhof rond de Sint-Pauluskerk. Deze verbindingsweg tussen de Singel en de Marktstraat ligt dus op de eigendom van de Kerkfabriek van Opwijk. Het bouwproject is daardoor gelegen aan een voet- en fietsweg die geen deel uitmaakt van het gemeentelijke publiek domein.

De bouwvergunning werd verleend ondanks het duidelijk negatief advies van 'Monumenten en Landschappen' (Vlaamse gemeenschap) voor dit bouwproject (28/01/2004, herhaald en bevestigd 11/08/2005 en 17/01/2006). Dit negatief advies werd gegeven omwille van de historische omgeving met de eeuwenoude begrenzing van het vroegere kerkhof rond de kerk met het nog resterend deel van de oude kerkhofmuur en natuurlijk ook omwille van de onmiddellijke nabijheid van de sinds 1957 beschermde Sint-Pauluskerk.

De bouwwerken startten op dinsdag 29 januari jl. De oude pittoreske omheiningmuur van het vroegere kerkhof werd voor het grootste gedeel-

te afgebroken. Ondanks de beschermende verplichtingen die door de Vlaamse overheid gesteld werden, werd belangrijk archeologisch bodemarchief door de bouwwerken vernield (door de gedeeltelijke afgraving van de gedempte middeleeuwse gracht langs de noordwestzijde van de afgebroken kerkhofmuur). Zie hieromtrent meer, in *Een winkelstraat op het vroegere kerkhof bij de Sint-Pauluskerk*, in *HOM-tijdschrift 2008-1*, *HOM-binnenkrant* pag. 5-7 en op de internetpagina's

www.heemkringopwijk.be/fr/vdlm.htm.

Op 15 januari 2008 besliste de kerkfabriek Sint-Paulus Opwijk een deel van het vroegere kerkhof, zijnde oppervlakte van het verbindingsbaantje tussen de Singel en de Marktstraat, te verkopen aan de bouwheer van de nieuwbouw. Het betreft een oppervlakte, volgens meting, van 2a 18ca. Het bewuste perceel wordt verkocht voor de principiële hoofdsom van 18.530 euro. Daarnaast werd overeengekomen dat de nieuwe eigenaar (de bouwheer van de nieuwbouw) het aangekochte perceel gratis afstaat aan de gemeente Opwijk met als bedoeling de inlijving bij het openbaar domein. De gemeenteraad van 22 maart 2007 besliste de aanvaarding van deze grondafstand 'ten voordele' van de gemeente. De notariële akte van de verkoop en van de grondafstand wordt verleden op 1 juli 2008.

Aantal begravingen

Sedert de bouw van de Sint-Pauluskerk in 1420 werden tot 1898 bijna alle inwoners van Opwijk hier begraven. Vanaf december 1898 worden de parochianen van Droeshout bij hun kerk begraven en in 1936 wordt het nieuwe kerkhof aan de Ringlaan in gebruik genomen. Rond de Sint-Pauluskerk werden volgens onze schatting ongeveer 30.000 mensen begraven.

Over het kerkhof in de dekanale visiteverslagen

De deken van Aalst vermeldt bij zijn visite van 1574 dat de kerkgrachten goed ommuurd zijn. Bij de herstellingen aan de kerk in 1600 (na de brand van 1579) worden er allerlei materialen aangevoerd op het kerkhof. De deken van Aalst stelt in 1600 vast dat het kerkhof opnieuw hersteld is, zodat er geen dieren meer op kunnen. Tot in 1601 blijft er wel nog hout liggen voor de herstelling van het dak van het schip van de kerk.

In 1631 laat de deken van Aalst niet toe dat de eigenaar van een nieuw huis bij het kerkhof een in- en uitgang maakt langs het kerkhof.

Graftekens,...

Op de beschikbare oude foto's van delen van het kerkhof rond de kerk (eind 19de en 20ste eeuw) zien wij betrekkelijk weinig graftekens (zerken, houten kruisen,... eventueel met grafomheining). Voor de opsomming van de nog aanwezige grafstenen (herdenkingsstenen): zie hierboven

Op de meeste grafstenen (in de kerk en op het kerkhof) worden de symbolen van de dood (beenderen, doodshoofd) en de religie (kruis) getoond.

Bij de priesters vinden we symbolen van de eucharistie (hostiedragende) kelk en korenaren) (Franciscus Van den Bossche en Guiliam Vereertbrugghen) of een tekst over hun ambtsuitoefening (pastoor Van Hemel). Op de grafsteen van twee kosters staan de sleutels van Sint-Petrus (Jacobus Spinoy en Guiliam van den Eede).

Notabelen lieten op de grafsteen hun wapenschild afbeelden: Joos van der Varent (varens en eekhoorn), de Lantsheere (vroeger wapen van de geslachten 't Sas en Mertens), Jacobus en Jan Aelbrecht (in een cirkel een eikel), Heyvaert, Pauwel Hofman (drie rozen), Gillis van Lokeren, Gillis Goossens, Jan Luypaert, Pieter Jan de Lausnay en Thomas en Peeter 't Kint (wapen van het Brussels geslacht van Rodenbeke)

Op enkele oude foto's van het vroegere kerkhof rond de kerk zien wij één grafmonument dan nu op de (nieuwe) begraafplaats aan de Ringlaan staat: dat van de families Wynants-Van Hees († 1898, 1900) en Wynants-Crick ((† 1938, 1941).

Politiereglementen

In 1775 trachtte de gemeentelijke overheid de slechte gewoonte van de rakkers van 't dorp om met stenen op de kerk te smijten aan banden te leggen met de bijzondere (en blijkbaar niet de eerste) verordening – zie *Verboden op het kerkhof te spelen* in *HOM-tijdschrift* 1990-2, pag. 36. Meer dan tweehonderd jaar later is er blijkbaar nog niet veel veranderd. Spijts de bordjes '*Verboden in de kerktuin te spelen.*' zijn er de laatste jaren van op het vroegere kerkhof meer dan honderd ruitjes van de Sint-Pauluskerk ingegoooid.

In de loop van de 19de eeuw keurden de meeste gemeenteraden een (type) politiereglement goed, overeenkomstig art. 78 van de gemeentewet van 1836. Zo waarschijnlijk ook in Opwijk.

In het reglement van de gemeente Mazenzele van 1846 lezen wij, bij art. 69 (onder § Zeven – *Algemeene bepalingen*):

Het is verboden van op het kerkhof te spelen, van er dranken of andere koopwaren te verkoopen, van er vuiligheden af te leggen, en eindelijk, van er ontstuurmige vereenigingen te maken, alsmede alle bedrijven die tegenstrijdig zouden zijn met den eerbied verschuldigd aan de gedachtenis der dooden, of zoodanig om de plechtigheden van den godsdienst te storen.

En in § 8 worden de straffen en boetes opgesomd:

'eene boete van een frank tot vijftien frank, of eene gevangenis van een dag tot vijf dagen. In geval van hervalling, zullen deze beide straffen gelijkelijk mogen uitgesproken worden'

De minister van Binnenlandse Zaken Charles Rogier keurt reeds in 1848-'49 staatshulp goed voor de verbetering van de openbare gezondheid.

Als gevolg van deze aanbevelingen keurt de gemeenteraad van Opwijk op 11 augustus 1849 een reglement ter bevordering van de openbare gezondheid goed om: *'zonder uytstel, stellige en krachtdadige maetregels te nemen om zooveel mogelyk, ziekten en plagen te voorkomen, of die te verminderen daer waer ze reeds bestaen'*, met bijzondere aandacht voor de kwaliteit, de goede bewoonbaarheid en de netheid van de woningen. Over begraafplaatsen is er in het reglement niets vermeld.

Meer recent bestaat er een afzonderlijk gemeentelijk politiereglement op de kerkhoven, in uitvoering van diverse bepalingen in het Burgerlijk Wetboek, de gemeentewet (-decreet) en de regelgeving (wetten, decreten,...) inzake op de begraafplaatsen en lijkbezorging.

Grassingen

Het grootste deel van het kerkhof was begroeid met gras. Dit werd verpacht aan de meestbiedende. Zo pachtte Jan Staes vier vijfde van het gras in 1820-'29 voor twaalf Nederlandse gulden en Benedictus Paulus De Lausnay één vijfde. Van 1835 tot 1847 was de pachter Jos. De Wachter en in 1861 pachtte Andreas Caudron voor 21 frank per jaar.

Divers onderhoud 17de-19de eeuw

In 1618 wordt er '*getemmerd*' voor het afsluiten van het kerkhof; in 1626 trekt de metsers Nicolaes Bocqueneau 53 gulden '*over het opmaeken van de kerckmueren teghen den steenwegh*'; en zo ook in 1630 de metsers Jan Vermoesen 12 ponden '*over d'maecken van kerckhofmueren*'; en in 1659, Adriaen Vermoesen 20 schell. 5 gr. '*over het maecken ende meytsen van een huysken daer men de doodtsbeenderen inne bewaert*' (knekelhuis).

In 1674 wordt een '*drayende cruys*' geplaatst op het kerkhof '*jeghen den singhele ... in plaetse van eene stichele*' (slagboom).

In 1712 worden werklieden betaald voor '*saeghen ende maecken van den drayboom ende drayers staende aen het kerkhof*'.

In 1805 betaalt de kerkfabriek 31 gulden en 10 stuivers aan Dominicus Donckers voor het '*maeken en repareren der steene wegen op het kerckhof*' en ook een daghuur van 14 gulden 14 stuivers voor een dag werk op het kerkhof. Dezelfde Donckers '*calsyder*' doet hetzelfde werk in 1808. Van 1818 tot 1820 kuint de weduwe Joanna Debaut de '*steene wegen op 't kerkhof als minstdoende by een bestedinge*' tegen Pasen en de kermis.

In 1820 neemt Jacques Thilburg (dagloner en metsers te Opwijk) dit werk over '*over het kuyschen der steene wegen ende rondsomme de mueren op 't kerkhof*'. Hij kuint het kerkhof tot 1832 eerst tegen de kermis in juni en later ook

in de herfst. Sommige jaren moet hij ook de kerkhofmuur herstellen en witten en de kasseien 'aenstampen'. Hij effent de wegen en hakt het gras af aan de binnen- en buitenkant van de kerkhofmuur. Van maart 1832 tot augustus 1833 wordt hij opgevolgd door Franc. Mannaert en daarna door (zijn zoon?) Leon Thilburg.

De gemeenteraad van Opwijk van 20 oktober 1850 keurt werken goed voor de gezondmaking van het kerkhof. De gracht wordt gesaneerd over 26 meter. Het water dat van het dak van de kerk komt, loopt op het kerkhof en vormt een poel van 170 meter op 3 meter. De grond zal met een meter opgehoogd worden met steenslag en de afloop van het water zal naar een riool gebeuren via een aan te leggen gemetste put. De 'rue latérale' wordt geplaveid met 5.900 stenen. Een en ander kost 540 frank, waarvoor 180 frank subsidie bekomen wordt.

In 1861 is het Judocus Luypaert die de wegen van het kerkhof kuist. In hetzelfde jaar werkt Ludovicus Demedts aan de kerkhofmuur en aan 't pissyn'. Emanuel Praille van Kappelle-op-den-Bos herstelt de marmeren kelk en het doods-hoofd van de grafzerk van pastoor Vanopden-bossche.

Judocus Luypaert blijft ook in 1862 tot 1867 instaan voor het kuisen van het kerkhof, het kuisen van de 'suikery' en het opgraven. In 1867 effent hij ook de grond en plant een haag. Ludovicus Demedts zorgt voor het 'stryken en witten van de kerkhofmuer'.

Julianus Vanderstappen herstelt de pilaar aan de kerkhofmuur en het kruis op het kerkhof.

Fruitbomen op het kerkhof

Dr. Jan Lindemans schrijft in zijn artikel 'De dorpskom van Opwijk in vroegere eeuwen' (*Eigen Schoon en De Brabander*, jg. 1929, pag. 290-308, overgenomen in *Bijdragen tot de geschiedenis van Opwijk*, HOM, 1988, pag. 46-62) dat in vroegere tijden het kerkhof beplant was, zoals trouwens op vele plaatsen, met allerlei fruitbomen, zodat de kerk als in het midden van een boomgaard stond. Vooral in de lente, wanneer de hoge perelaars bloeiden over de grafzer-

ken rondom het grijze gebouw, moet het uitzicht wel schilderachtig geweest zijn.

Naar de nieuwe begraafplaats aan de Ringlaan

Op 15 maart 1921 wordt op de gemeenteraad van Opwijk beslist een nieuwe begraafplaats in te richten '*ingezien de kleine oppervlakte en de slechte ontbinding der lijken op het kerkhof (rond de Sint-Pauluskerk)*'. Eerst wordt de Esp vooruitgeschoven als de geschikte plaats. Later komen ook een terrein rechtover het (nieuwe) klooster en op 'den bocht' naast de fabriek Van Breuze ter sprake.

In 1924 worden de drie mogelijke locaties voor-gelegd aan de gezondheidscommissie. Na veel voorstellen en discussies wordt in 1925 een speciale commissie aangesteld om de plaats van het nieuwe kerkhof aan te duiden.

Na het verslag van de commissie worden in 1926 de drie mogelijke locaties opnieuw voorgelegd aan de gezondheidscommissie.

Nadat de gronden op de Esp (te dicht bij de hui-zen) en in de Kloosterstraat (te nat) niet weerhouden zijn, wordt in 1929 definitief beslist het nieuw kerkhof aan te leggen op 'den bocht'.

In 1931 start de procedure van onteigening. De klachten tegen de onteigening worden verworpen. Daarna moet een weg aangelegd worden van de Fabriekstraat naar de nieuwe begraafplaats.

Tegen de onteigeningen voor deze weg worden ook klachten ingediend, die ook worden verworpen, zodat het 1935 duurt vooraleer men kan beginnen met de aanleg van de nieuwe begraafplaats. Deze wordt geopend op 15 januari 1936.

Vanaf 1964 vervangt de Ringlaan de weg tussen de Fabriekstraat en de nieuwe begraafplaats.

Heemkring Opwijk-Mazenzele

Contactadres: Bolstraat 93 1745 OPWIJK - Tel: 052-35 50 27

E-mail: heemkringopwijk@hotmail.com - URL: www.heemkringopwijk.be